

ALTAY TÜRKLERİNDE HALK İNANIŞLARI

İnsanoğlu çevresinde gelişen olayların sonuçlarını bir sebebe dayandırmış ve bu olayların birtakım ön belirtileri olduğuna inanmıştır. Bu belirtilerin neler olduğunu bulmak için uzun asırlar süren gözlemler yapmıştır. Bu gözlemlerin neticesinde halk nazarında doğruluğu tecrübelerle ispatlanmış çeşitli inanışlar doğmuştur. Bunlar toplumu oluşturan fertler tarafından kabul görmüş, bir kısmı da günümüze kadar ulaşmıştır. Bu inanışların büyük çoğunluğu bir olayın belirtisi olmakla birlikte bazıları da sonuçlarının zarar getireceğine inanılan, bu yüzden de yapılması sakıncalı görülen yasaklardır.

Anadolu Türklüğünde de çok sık görülen ve batıl inanış, boş inanç, hurafe olarak adlandırılan halk inanışına karşılık olarak Altay Türkleri "fal, iz, işaret, belirti, örnek" anlamlarına gelen **ırı-ırım, belge, belge-temdek** kelimelerini kullanırlar. Altay Türklerinin inanışları diğer toplumlarda olduğu gibi tabiattaki herhangi bir unsurun, hayvanların veya kullanılan araç-gereçlerin alışılmışın dışındaki hâllerine dayanır. Doğum öncesinden başlayarak ölüm sonrasına kadar bütün bir insan hayatının maddî, mânevî bağlarıyla ilgili olan Altay-Türk halk inanışları -inceleme imkânı bulabildiğimiz malzemeye göre- şu şekilde tasnif edilebilir:

I. Rüya İle İlgili İnanışlar (*Rüya yorumları ile ilgili inanışları incelediğimiz Altay kaynakları diğer inanışlarla beraber ele aldığı için biz de herhangi bir ayrıma gerek duymadan aynı yolla değerlendirmeyi uygun gördük.*)

II. Günlük hayatla ilgili inanışlar

- 1- Hava durumu ile ilgili inanışlar
- 2- İnsanın maddî, mânevî durumu, sağlığı ve sosyal durumu ile ilgili inanışlar
- 3- İş hayatıyla ilgili inanışlar

III. Yasaklar: Altay Türklerinin halk inanışları

ana motiflerine göre de şu şekilde tasnif edilebilir :

- 1- Vücut azalarına ve insan davranışlarına bağlı inanışlar
- 2- Gökyüzü ve tabiat unsurlarına bağlı inanışlar
  - a) Gökkuşacağı, ay, güneş ve yıldızlara bağlı inanışlar
  - b) Ağaçlar ve diğer bitkilere bağlı inanışlar
  - c) Suyu ilgili inanışlar
  - d) Ateş, duman ve sisle ilgili inanışlar
  - e) Hayvanlarla ilgili inanışlar
- 3- Kullanılan eşyalar ve araç — gereçlerle ilgili inanışlar

İbrahim Dilek

*Gazi Ü. Fen-Ed. Fak. Türk Dili ve Ed. B.
Arş. Görevlisi*

4. Diğerleri

Aşağıda serbest bir şekilde Türkiye Türkçesine aktardığımız bazı Altay-Türk halk inanışları şunlardır:

A. Rüya ile ilgili inanışlar

1- Tüş t'lerinde andap bargan kijige kem-kem uy emeze at sıyıp bergen bolzo, aňdap t'ürgen kiji ayu ol emeze aň adar (Düşünde ava giden kişiye inek veya at hediye edilirse, ava giden kişi ayı veya geyik avlar)

2- Andap t'ürgen kijiniñ mıltığın, adın kem-kem apargan bolzo, ol emeze aňçı t'ılıyıp salza, ol kiji orır, sünezin aldırıp iygen deer. (Ava giden kişinin tüfeğini veya atını birisi çalsa veya avcı bunları kaybetse, o kişi hastalanır, aklım kaybeder denilir.)

3- Kijige barbagan kıs at minele barza - kijige barar, ayıldı-t'urttu bolor. (Evlenmemiş kız düşünde ata binerse, evlenir, evli barklı olur.)

4- Tüş t'lerinde adı baspay bütürilip turza-koomoygo. (Düşte atın yürüyemeyip, ayağının sürçmesi kötüye yorulur.)

5- Ağaş t'ıgılza - kiji bojoor. (Düşte ağacın devrildiği görülürse insan ölür.)

6- T'aş ağaş t'ıgılzanın tijeze-t'aş kiji bojoor. Kargan tit t'ıgılza-t'aan kiji bojoor. (Düşte ağaç fidanının devrildiği görülürse genç kişi ölür. Yaşlı, yaprakları dökülmüş ağacın devrildiği görülürse yaşlı kişi ölür.)

7- Kijiniñ tiji tüşse kiji şjoor: Tüp tij tüşse, t'aan kiji bojoor. Alın tiji tüşse, t'aş kiji bojoor. (Rüyasında dişi düşen insan ölür; azı dişi düşerse, yaşlı biri ölür; ön dişi düşerse, genç biri ölür.)

8- Tüş t'lerinde et t'ip turgan bolzo, ooru-t'obolgo. çiy et tujengeni-t'aman, ooru-t'oboldıñ t'oli. (Düşte et yemek hastalıktır. Çiğ et görmek kötüye, hasta olmaya yorulur.)

9- Tüş t'lerinde tolıntılı aň öltürze-koomoygo. (Düşte gebe hayvan öldürülürse kötüye işaretir.)

10- T'es akça körgöni-ıyga. (Bakır para görmek ağlamaya, üzüntüye işaretir.)

11- Tüş t'lerinde arakı içkeni oori-t'obolgo. (Düşte içki içmek hastalık işaretidir.)

12- Tüş t'lerinde uçup bolboy, t'erge kelip tüşkeni-oon-t'oboldıñ temdegi. (Düşte uçmadan yere düşmeyi görmek hastalığın işaretidir.)

13- Tüş t'lerinde uçup turza uzak t'aş t'ajaar. (Düşünde uçan uzun ömürlü olur.)

14- Suunı keçip bolboy ağıp turza -t'amanga. T'aratka çıgıp bolbozo, t'amanga. (Suyu geçemeyip akıntıya kapıldığım, kıyıya çıkamadığımı görmek kötüye işaretir.)

15- Aru ağın suu içse-t'akşıga. Suu keçse t'ıldı çıkkanı deer. (Temiz akarsudan içmek iyiye yorulur. Suyu geçmek (kişinin) o yıl yaşayacağım gösterir.)

16- Ağın suu tujenze-t'akşıga. (Düşte akarsu görmek iyiye yorulur.)

17- T'aan suunı keçip bolboy t'aratta t'ürze-t'ut-t'ulakay bolor ol emeze koomoygo. (Kişi düşünde büyük bir nehri geçemeyip kıyıda yürürse, hava kapalı olacak demektir veya kötüye işaretir.)

18- Boyı ölgönin tujengeni-kiji uzak t'aş t'ajaar. (Düşünde öldüğünü gören kişi uzun yaşar.)

19- Tüş t'lerinde ıylaza-süüner. Tüş t'lerinde süünip katkıp, t'ürze-ıylaar. (Düşünde ağlayan kişi sevinir. Düşünde sevinip gülen ağlar.)

20- Oro kaskanı t'amanga. (Düşte çukur kazmak kötüye yorulur.)

21- Ayıldıñ içinde kurt-koñıs körzö til-ooş, ooru-t'obol. (Düşte evin içinde böcek, haşerat görmek hastalığa işaretir.)

22- Tüş t'lerinde iyte tuturganı t'amanga. (Düşte köpek tarafından ısırılmak kötüye yorulur.)

23- Ağaştı baldarlı, t'ımırkalı kuştıuş uyazın körgöni-t'akşıga. (Ağaştı yavrulu, yumurtalı kuş yuvası görmek iyiye yorulur.)

24- T'arış fam bürük kiygeni t'akşıga. Börügi t'aman, t'irtık bolzo, t'amanga, uyatka. (Düşte yeni, güzel bürk giymek iyiye yorulur. Bürk kötü, yırtık olursa kötüye, utanca yorulur.)

25- Sagal, çaç öskürgeni-t'akşıga, kirelte. (Düşte sakal, sap uzatmak iyiye işaretir.)

26- Ödük kiyip turgan dep tujenze-t'ol bolor. (Düşte ayakkabı giymek, yola çıkılacağına işaretir.)

27- Armakçı tujenze-t'olgo barar. T'ol körgöni. Armakçı çöyilip kalganın körzö-t'olgo atanar. Armakçı türilip kalganın tujenze-t'olgo barıp bolbos. (Düşünde heybe gören yola çıkar, yol görünür. Heybenin bütüldüğü görülürse yola çıkılacak demektir. Heybe dürüldüğü görülürse yola çıkılmayacak demektir.)

28- Tüş t'lerinde çeçek tujenze-t'akşıga. (Düşte çiçek görmek iyiye yorulur.)

29- Arçuul, köynök, t'üstük sadıp alğanı-kıs balanıñ suzı. (Düşte havlu, gömlek, yüzük satıp almak kız çocuğunun başarısına, hayra alamettir.)

30- Mıltık, at sadıp alğanı uul-balanıñ suzı. (Tüfek, at satıp almak erkek çocuğunun başarısına, hayra alamettir.)

31- Barlı kiji tana-topçı tujenze, kıs balalı bolor. (Hamile kadın düşünde düğme görse, kız çocuğu olur.)

32-Tüş t'esinde bok körzö, t'uuk ulustın birüzi kabaylı bolor. (Düşünde bok gören birisinin, bir yakının çocuğu olacak demektir.)

33-Tuş t'esinde bokko uymalza t'akşıga. Oora-t'oboldu kiji t'azılar, t'uuk uluzın körör. (Kişinin düşünde boka bulaşması iyiye yorulur. Hasta kişi. iyileşir, yakınlarını görür.)

34-Boktı oodo sogup, suuga salıp iygeni t'amanga. (Boku parçalayıp, suya salmak kötüye yorulur.)

35-T'aan ört körzö, ot salıp turza-küygekke, ol emeze kaañ kunder turar. (Bir kişi düşünde büyük yangın görse veya ateş yaksa, bu durum bitkilerin sararıp solacağına, sıcak günlerin geleceğine işaretler.)

36-Kiske tüjenze koomoygo. (Düşte kedi görmek kötüye yorulur.)

37-T'añı tura tutsa, ogo t'atsa-boyı bojoor, ol emeze t'uuk kiji bojoor. (Kişi düşünde yeni ev yapsa, kendisini o evde yatıyor görse, kendisi veya bir yakını ölür.)

38-Töjök-t'astık tüjenze, oonır. (Düşünde yatak, yastık gören hastalanır.)

39-Kirlü suula t'ununganı- ooru-t'obolgo. (Kirlü suda yıkanmak hastalık demektir.)

40-Tüş t'esinde kijige barganı, kiji alganı -keriş-soguş, çuugan bolordıñ, temdegi. (Düşte evlendiğini görmek kavganın, gürültünün işaretidir.)

41-Bojogon ada-eneni tüş t'esinde t'akşı körgöni - olor t'ayaaçı bolup kijinikoragan t'ürgeni. (Düşte anneyi ve babayı iyi durumda görmek onların manevi olarak da iyi olduğunu o kişiyi koruduklarını gösterir)

42-Koy körgöni - t'aman körmös tüjengeni. T'aş bala körgöni baza t'aman körmös tüjengeni. (Koyun görmek, kötü şeytan görmektir. Küçük çocuk görmek de şeytan görmek gibidir.)

43-Tüş t'esinde kan körzö, t'uuk kijini, törögönin körör, ogo t'olugar. (Düşte kan görülse, bir yakın veya akraba görülür, ona rastlanır.)

II. Günlük Hayatla ilgili inanışlar

I.Hava durumu ile ilgili inanışlar

1. Kijirin üye-söktöri oorıp, sıstap turza fut bolor belge. (Kişinin kemikleri ağrıyıp sızlasa havanın kapalı, bulutlu olacağını işaretler.)

2. Kijinin uykuzı kelip, süri tüjip turza, baza t'uttın belgezi. (Kişinin uykusu gelip, başı düşüp dursa bu da havanın kapalı, bulutlu olacağını işaretler.)

3. Oçokto ot tabıştanıp, sığırlap, bíd'ırap küyze, salkın bolor, kün üreler. (Ocaaktaki ateş ses çıkararak yansa rüzgar olur, gün bozulur.)

4. Eñirde künçığış kızarza, t'uuk öylördö kunder t'ut-t'ulakaylı bolor. (Akşam vakti gün doğusu kızarsa yakın zamandaki günlerde hava kapalı, yağışlı olacak demektir.)

5. Eñirde künbadış kızarsa, ertengi kün ayas bolor. (Akşam vakti gün batışı kızarsa ertesi gün sıcak olur.)

6. Tañırgan ay t'atıra t'atsı, ay sook t'uttu bolor. (Ay hilâl şeklindeyken eğik duruyor olsa, ay soğuk kapalı, bulutlu olur.)

7. Çakıda buulap salgan at t'er çapçıza, t'ut belgelep turganı. (Direğinde bağlı duran at yeri eşelese, havalar kapalı olacak demektir.)

8. T'ut belgelep turgan at t'adındaar. Tumçugıla keydi içkeeri uzada tartınıp turar. (Kapalı havayı sezen at uyusur. Burnuyla havayı uzun uzun içine çeker.)

9. T ut aldında uylar süzüşip, ogırıp turar; Uylar tokınabay, baştarın kañkaytıp, bulañdap turar. (Kapalı havaların öncesinde inekler ses çıkarıp böğürürler; hareket edip, başlarını sallarlar.)

10. Ayıldın içi ıstalıp, iş tünükten çıkpay turar. (Evin içi duman dolar, duman bacadan dışarı çıkmazsa hava kapalı olacaktır.)

11. İyt ölöñ t'ize, t'ut bolordıñ belgezi, t'aaştı kunder ulala berer. (İtin ot yemesi, havanın kapanacağını yağışlı günlerin başlayacağını işaretler.)

12. Tañırdıñ aldında biyik tuulardıñ bajına tuman tüjer; turnalar ün alıjıp turar, Sanıskandar tabıştanar, kastar kalaktajıp uçup turar, (Yağmurdan önce büyük dağların başını sis kaplar, turnalar, saksağanlar, kazlar ses çıkarıp uçuşurlar.)

13. Çımalı uyazında kaynap, ıraak barbay turza t'añmır t'aar. (Karıncalar yuvalarında kaynaşıp, uzağa gitmeseler yağmur yağar.)

14. Adaru möt t'uurga uçpaza, t'ut bolordıñ belgezi. (Arının bal toplamak için uçmaması havanın kapalı olacağını işaretler.)

15. Karlağastar suu aylanıp, t'abis uçup turgan bolzo, t'uttın belgezi. (Kırlangıçların suyun etrafında alçaktan uçmaları havanın kapalı olacağını işaretler.)

16. Balıktar suunıñ tübi t'aar tüje berer. (Hava kapalı olacağı zaman balıklar suyun dibinden yüzer.)

17. Turanıñ çımıldarınıñ t'ut aldında uçujı astay berer. (Kapalı havaların öncesinde evin sineklerinin uçuşu azalır.)

18. Çımıldar rüşte kıymırıp, tındulardı la ulustı tiştep turza, t'ut bolor. (Gece vakti sinekler hareketlenip, hayvanları ve insanları ısırırsa hava kapalı, yağışlı olur.)

19. T'örgömöş uyazın tartpay barar. (Kapalı havaların öncesinde örümcek yuvasını örmez)
20. T'aaş erken turadan ala tobır-tobır t'aap turgan bolzo, t'uuk öydö toktobostın belgezi. (Yağmur sabah erkenden çisil çisil yağmaya başlarsa, bu kısa zamanda durmayacağını işaretidir.)
21. Tuman tömön tüşpey, öro çıkısa, biyik tuulardıñ bajına tarkabaza, t'ut toktobos. (Sis aşağı inmeden, yukarı çıkısa, büyük dağların başına dağılmasa hava açılmaz.)
22. Solonıñ uçı ağıñ suuga tüşse, t'ut bolor. (Gökkuşağının ucu akarsuya düşerse, hava kapalı, yağmurlu olacaktır.)
23. T'uttu künde koylor ayıldan çırgarga moynojıp, kırdı t'ürgeñi tömöndöp, turar. (Kapalı havalarda koyunlar evden çıkmak istemez, kırdı olanları da aşağı iner.)
24. T'aaştuş kiyninde tuman tömön tüşse, kün ayazar. (Yağmurdan sonra sis yere düşse gün ısınır.)
25. Tünükün iji öro ködürilip, çıgıp turgan bolzo, ayas kün bolor. (Duman bacadan yukarı çıkısa gün sıcak olur.)
26. Koylor kırdı öro çıgıp, otop turgan bolzo, kaan kün bolor. (Koyunlar kırdan yukarı çıkıp otlansalar, gün çok sıcak olur.)
27. Eñirde ükü etse, ertengizinde kün ayas bolor. (Akşam vakti puhu kuşu ölse ertesi gün sıcak olur.)
28. Çımaalı uyazınañ ıraak barıp turgan bolzo, ayas kün turar. (Karınca yuvasından uzaklaşsa, gün sıcak olur.)
29. Adanı oroy eñirge t'etire uçup turza, ertengi kün ayas turar. (Arı akşam vaktine kadar uça, ertesi gün sıcak olur.)
30. T'örgömöş uya tartısa, t'aaş bolbos. (Örümcek yuva yapsa (ağ örse), yağış olmaz.)
31. Karlağış biyik uçup turgan bolzo, t'aaş bolbos. (Kırlangıç yüksekte uça, yağış olmaz.)
32. Baka suudañ çıgıp, budakta oturza, t'aaş bolbos. (Kurbağa sudan çıkıp, budakta otursa, yağış olmaz.)
33. T'ılandar tokmalu bastıra sınıla t'atkanına tuştaza, t'aaş bolbos. (Yılanlar uzunlamasına rahat bir şekilde yatıyorken görülsa yağış olmaz.)
34. T'anargan ay tıs turgan bolzo, kaari ay bolor. (Hilâl şeklindeki ay düz dursa ay sıcak olur.)
35. Solonı kobı-t'ikke, t'alanga tüşse-kün ayazar. (Gökkuşağı vadiye, ovaya düşse, gün ısınır.)
36. Kıskıda t'ıldıstar t'ank mızıldajıp turza, sook bolor. (Kışın yıldızlar şok parlarsa, soğuk olur.)
37. Meçin dep t'ıldıs tünde t'art, meltirejip körünip turza, açu koron sook bolor (Maymun adlı yıldız gece parlak bir şekilde ışıdayıp dursa çok soğuk olur.)
38. Kış sook bolzo, t'ay izü bolor. (Kış soğuk olsa yaz sıcak olur.)
39. Küs sook bolzo, t'ay t'ılı bolor. (Güz soğuk olsa yaz sıcak olur.)
40. İyt fut künde kara suudañ emeze ağıñ suudan suu içip turgan bolzo, kaan, ayas bolor. (İt kapalı havada durgun sudan veya akarsudan içerse havalar ısınacak demektir.)
41. Ötöktiñ koñızı tın kıllep turza, kün ayazar. (Hayvan dışıklarının yığıldığı yerdeki böceklerin uçuşması günün sıcak olacağını gösterir.)
42. Kaañ künder turar bolzo, çibiniñ budaktarı öro ködürilip turar. (Sıcak günler geleceği zaman çam ağacının dalları yukarı kalkar.)
- 2. İnsanın maddî, mânevî durumu, sağlığı ve sosyal durumu ile ilgili inanışlar** 1 At ulayla estep turza, ıraak ferden ayılıcı keler ol emeze eezi ıraak t'olgo barar. (Atın devamlı esnemesi uzak yerden misafir geleceğini veya sahibinin uzak yola çıkacağını gösterir.)
2. At estegeni t'aksı. Aylına t'anıp kelektan at bışkırsa, t'akşıga deer. (Atın esnemesi iyidir. Evine dönen atın ıksırması iyiye yorulur.)
3. At kulaktarla oynop baratsa-t'akşıga. (Atın kulaklarını oynatması iyiye yorulur.)
4. At atanar t'anındağı üzeñini tişteze, t'amanga deer. (Atın yola çıkılacak vakit üzeniyi dişlemesi kötüye yorulur.)
5. At ala-küne t'oldoñ çıgıp, ürküp turgan bolzo t'aman belge. (Atın ürküp yoldan çıkması kötüye yorulur.)
6. At açu-açu bışkırgan bolzo, koomoygo. (Atın acı acı ıksırması kötüdür.)
7. Aylga kuş kiydır uçup kelze, t'amanniñ belgezi. (Kuşun uçarak eve girmesi, kötü şeylerin işaretidir.)
8. Aylga baka, t'ılan kirgeni-elçi kelgen dep aydar. Onı öltürbey, alkap, üydejip salar uçurlu neme. Ondıy elçiler koomoy neme sesse keler. (Eve kurbağa, yılan girerse elçi gelecek demektir. Onu öldürmeyip, övgü sözleri söyleyip, uğurlayıp salmak gerekir. Çünkü böyle elçiler kötü bir şey sezdiklerinde gelirler.)

9. Kük ayıldıñ t'anına kelip etse, t'aman belgelep turgan deer. (Guguk kuşu evin yanına gelip ölse, kötü şeyi haber veriyor denilir.)

10. Kuskun kijini eeçiy kıygırza, kiji ooru-t'obolgo bastırar, t'olgo barıp t'atkan bolzo, t'oli koomoy bolor. (Kuzgun insanın ardından çığlık atsa, o kişi hastalanacak, yola çıkıyorsa yolu kötü olacaktır.)

11. Teylegen, sanıskan t'urttu ebirede uça, tabıstanıp. turza, ayılıcı sakır kerek. (Çaylak, saksığan yurdun etrafında uça, ses çıkarsa misafir beklemek gerekir.)

12. Ot sızırza ayılıcı keler. (Ateşten ıslık sesi gibi ses çıkarsa misafir gelir.)

13. Kijiniñ kolu tartılza, solun neme tudar. Solun kijile t'aksılajar ırım-belge. Baltırı tartsa, attu kiji keler, atka miner. (Kişinin kolu çekilse, yabancı bir şey tutacak demektir. Yabancı kişiyle selamlaşacak, tanışacak demektir.)

14. Tumçuğı kıcıza, açu aş içer. (Burnu kaşınsa acı yemek yer.)

15. Kabaktıñ oñ t'am tartsa t'âkşınıñ ırımı. Kabaktın sol t'anı la aldı tartsa, t'amaniñ ırım-belgezi. (Kaşın sağ yammn çekilmesi iyidir. Kaşın sol yanıyla altı çekilse, kötü şeyin işaretidir.)

16. Kijinin alakanı kıcıza akça tudar. (Kişinin elinin içi kaşımsa para tutacak demektir)

17. Tili tartsa çugaan bolor. (Dili çekilse tartışma olacak demektir.)

18. Aldındağı erin tartsa baza çugaan bolor. Üstinde erin tartsa t'akşı kuuçın bolor (Alt dudağın çekilmesi yine ağız kavgasının, tartışmanın işaretidir. Üst dudağın çekilmesi iyi konuşmanın, sohbetin işaretidir.)

19. Oñ kulak sıktaza, solun ugar. Sol kulak sıktaza, t'aman solun ugar ol emeze körmös adap turgan deer. Kancä künge kulak sıktaza, t'aan uçurlu solun ugar, ol emeze koomoy solun ugar deer. (Sağ kulak çınlasa haber duyulur. Sol kulak çınlasa kötü haber duyulacağına veya şeytanın vurduğuna inanılır. Kulak bir kaş gün boyunca çınlasa büyük haber gelecek veya kötü haber duyulacak demektir.)

20. Oñ kös tartsa, t'uuk ol emeze solun kiji körör. Kijiniñ sol közi tartsa-ıyga. (Sağ göz titrese yakın veya yabancı bir kişi görülür. Kişinin sol gözünün titremesi ağlamaktır.)

21. Kijiniñ t'üzi izize-ulus t'amandap turganı. (Kişinin yüzü ısınsa insanlar hakkında kötü konuşuyor demektir.)

22. Kijiniñ; tamam kıcıza, köp bazit bolor. Kiji t'oyu t'olgaş çıgar. (Kişinin ayağının

altının kaşınması çok yürüyeceğine, meşakkatli yola çıkacağına işaretidir.)

23. T'erge bıçak tüşse, er kiji keler belgetemdek. Kezik ulus bıçak tüşkenin ayılığa kara sanaalu kiji keler dep t'artayt. (Yere bıçak düşmesi erkek misafir geleceğinin işaretidir. Bazıları bıçağın düşmesini eve kötü düşünceli birinin geleceğine yorarlar.)

24. T'erge kalbak kelip tüşse, üy kiji keler temdek. (Yere kaşık düşmesi kadın misafir geleceğinin işaretidir.)

25. İçinek bala toñkoyıp, eki budınıñ ortozınañ ötküre körzö, t'ol körüp t'at. ayılıcı keler deer. (Küçük çocuk eğilip, iki ayağının ortasından baksı yol görüyor, misafir gelecek demektir.)

26. Kazanın tübin içeten t'üttiñ toyına kar, t'añmır, t'ut-t'ulakay bolor. (Kazanın dibini yiyen yiğidin düğününde kar, yağmur yağar, hava kapalı olur.)

27. Toydo kelin kazanın otko kelteyte turgussa, kirelü kelin bolor belge. (Düğünde gelinin kazam ocağa eğik koyması vasat bir gelin olacağına işaretidir.)

28. T'anı soygon tündünüñ edi tartılıp turgan bolzo, baza tıdu soylardıñ temdek-belgezi. (Yeni kesilip, soyulmuş hayvanın etinin çekilip, titremesi başka hayvan da kesileceğinin işaretidir.)

29. T'olgo t'ılan uçurayla, kijiniñ t'olın keçse-koomoygo. (Yolda yılanın rastlayıp kişinin yolundan geçmesi kötüdür.)

30. Taka pötük bolup etse t'amanga. (Tavuğun horoz gibi ötmesi kötüye işaretir.)

31. Eñirde, pötük etse, koomoy neme belgelep turganı. (Horoz akşam vakti öterse kötü bir şeyi haber veriyor demektir.)

32. Ala-könö iyt le kiske ayıldıñ kaçā berze, olor t'aman ıra sesken. (İt ile kedi evden kaçsa onlar kötü bir şey sezmişler demektir.)

33. Ayıldıñ çıgıp baradala, nege-nege ilinip kalganı, oyto aylanıp keleriniñ belgezi. (Kişi evden çıktığında herhangi bir şeye takılsa, çarpısa bu durum tekrar eve döneceğinin işaretidir.)

34. Çak tujerge turza, ulus boy-boym öltürije berer, he-nemege üküstep, açırkap turar. (Kötü zamanlar geleceği zaman insanlar birbirini öldürür, herkes birbirine sataşır, birbirinin malına tecavüz eder.)

34. Tünde t'urttıñ çaksıradıp, algan ejin soğup, bala-barkazın ıylatkan kiji kiji bojooron, çığım çıgarın, ooro-t'obol t'olın ıralap t'at. (Gece yurdunun (evinin) huzurunu kaçırıp, eşini döven, çoluğunu çocuğunu ağlatan kişi, ölecek, başına bir şey gelecek veya hastalanacak demektir.)

36. Kijinin t'urtap t'atkan t'urtınañ kara çalkan çıksa, baza t'amannıñ belgezi. (Kişinin yaşadığı evinde ısırğan otunun yetişmesi de kötü bir şey olacağıın işaretidir.)

3. İş hayatıyla ilgili inanışlar

1- Añdap t'ürze mingen adı estep turza, kuru t'anbas temdek. (Ava gidenin bindiği atının esnemesi avcının boş dönmeyeceğinin işaretidir.)

2- Kuzuk bir t'ıl bütse, üç t'ılga ulay бүдер. Aş baza bir t'ıl t'akşı bütse, üç t'ılga ulay t'akşı бүдер dep ozodo ulus aydatan. (Çam fıstığı bir yıl yetişse, üç yıl boyunca yetişir. Hasat da bir yıl iyi olsa üç yıl iyi olacak diye eskiler söylemiş.)

3- Kuzuk t'akşı bütse, aş koomoy бүдер, aş t'akşı bütse, kuzuk t'ok bolor dejet. (Çam fıstığı iyi yetişirse, hasat kötü olur, hasat iyi olursa çam fıstığı olmaz denir.)

4- Arakı askan kazan küüleze arakı çıkpas temdek. (Rakı yapılan kazandan ses çıkması rakı olmayacağıın işaretidir.)

5- Bıştak t'akşı sızılza: t'araş kip-kiliñ, arkak-korkok t'ok bolzo t'akşıga (Peynirin iyi süzülmesi, yassı (güzel şekil) alması, eğri büğrü olmaması iyiye yorulur.)

6- Bıştak t'amandı belgeleze, sıkkan nemege t'apşınar, oodılgak adırmandu bolor dejer. (Peynirin değdiği şeye yapışması, pütürlü olması hâlinde kötü şeylerin olacağı söylenir.)

7- Mal-aştıñ baldan t'edikpes-kenek çıgıp turgan bolzo t'amanga. (Malların yavrularının ve yeni yetişen sebzelerin iyi olmaması kötüye yorulur.)

III. Yasaklar

1- Kırdı tömön taş toolotpos. (Kırdan aşağı taş yuvarlanmaz.)

2- Ayıldıñ içinde sızırarga t'arabas. (Evin içinde ıslık çalınmaz.)

3- Tünde sızırbas. (Gece ıslık çalınmaz.)

4- Kıs bala, üy kiji sızırarga t'arabas. (Kız çocuğu ve kadınlar ıslık çalmaz.)

5- Kızıl eñirde uyuktabas. (Akşam kızılığında uyunmaz.)

6- Tünde odın t'ararga t'arabas. Kara neme kiji kojo odırı t'arar. T'etkerlü deer. (Gece odun yanılmaz. Kötü ruhlar kişiyle birlikte odun yarar. Tehlikeli denilir.)

7- Tünde sogıjarga, tal-tabış çıgararga t'arabas. Kara neme koştınor. (Gece kavga etmek, gürültü çıkarmak iyi değildir. Kötü ruhlar gelir.)

8- "Uyulu ağaş"-baylu. Ogo çıgarga t'arabas. Budaktarın sındırarga, t'arabas, t'ıkpas, kespes. ("Yuvalı ağaç" kutsaldır. Ona çıkılmaz. Dalları kınılmaz, yıkılmaz, kesilmez.)

9- İynede artkan uçukla köktönörgö t'arabas. (İğnede artan iplikle dikiş dikilmez.)

10- T'anı t'erger köçsö, ayak t'ungan bösti üy kiji çaçpas. Ayıl-şurttıñ tedizi, ırızı. (Yeni yere taşındığında, kadın bulaşık yıkadığı bezi sağa sola atmaz.. O evin, yurdun, huzuru, mutluluğudur.)

11- Kızıl eñirde, tünde suuga bararga t'arabas. Suunu suzala, oyto suu t'ar üç katap tögüp iyer. (Akşam kızılığında suya gitmek iyi değildir. Su almaya gidilirse, alınan sudan üç defa suya dökülmelidir.)

KAYNAKLAR

MUYTİYEVA, Valentina
ÇOÇKİNA, Aleksandrovna
PETROVNA, Maya

1996 Altay Can, Gorno Altay,

YALATOV, N.K.

1993 ÇañKır Tuulardın Çörçöktöri,
Gomo Altay.

KIPÇAKOV, A.
1995

Belge, Irun, Tüs Tü, jengeniñ
Uçurı, Altay i Tyurko-
Mongolskiy Mir (Tezisi, Stati),
Gorno Altay